
Порівняльно-правовий вимір міжнародного та європейського права

Бабін Борис Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Одеської національної морської академії

Міжнародно-правове значення програм європейського союзу в контексті вітчизняних євроінтеграційних процесів

Бабін Б. В. Міжнародно-правове значення програм європейського союзу в контексті вітчизняних євроінтеграційних процесів

У статті розглянуто особливості програмного правового регулювання відносин у рамках ЄС та у форматі співпраці ЄС і України. Досліджено правову природу програм ЄС, відповідну нормативну базу, запропоновано визначення програми ЄС.

Ключові слова: правова програма, програмне регулювання, міжнародні програми, програми ЄС, програмна імплементація.

Потреба у правовому забезпеченні процесів європейської інтеграції України обумовлює необхідність аналізу феномену програмних актів Європейського Союзу (далі — ЄС). Виникає питання щодо правової природи та значення програмних актів, що розроблюються в рамках ЄС та у форматі ЄС — Україна, а також відповідних імплементаційних та адаптаційних програмних національних правових актів. Статус міжнародних програмних актів ЄС є досить невизначеним та потребує спеціальних досліджень, що обумовлює актуальність обраної тематики.

Визначення цих аспектів є метою нашої роботи; для аналізу значення міжнародних програм в контексті євроінтеграційних процесів слід вивчити можливість та форми відповідного міжнародного нормативного забезпечення, статус та види таких програм, їх зв'язок з «класичними» джерелами міжнародного права, вплив на національне законодавство та програмні акти у сфері євроінтеграції, що і стає завданнями цієї статті. Можна назвати окремих дослідників, які висловлювалися у вказаному контексті — М. О. Баймуратова, А. В. Загорського, В. Кемпа, Ю. О. Кривоноса, Х. Строчаля, Б. Фрлеча та ін. Водночас, навіть праці, присвячені розгляду діяльності європейських наддержавних структур та євроінтеграційних

процесів, містять лише опис відповідних програмних аспектів, оминають питання правової природи відповідних програм.

Удосконалення міжнародної співпраці при вирішенні питань міжнародної безпеки та співробітництва в сферах людського виміру, сталого розвитку та захисту прав людини обумовлюють використання програмно-управлінського підходу в міждержавних системах. Рішення відповідних проблем часто потребує програмних заходів, а схвалені програми мають міжнародний характер. Їх характерними особливостями є: цільова орієнтація програм, їх системний характер, зв'язок програмного нормативного підходу та управлінського рішення. Особливістю виміру таких програм є посилення уваги до довгострокового прогнозування тенденцій розвитку, визначення та координації національних цілей, аналізу й планування програм, їх всебічної оцінки. Основою формування програмної організації управління у першу чергу служить рівень, на якому виникає комплексна проблема. Звідси впливає розподіл щодо вирішення питань стосовно:

- реорганізації вищого керівництва, утворення нових органів або змінення функцій органів, що існують;
- розробка механізмів взаємного впливу з локальними органами, управління програмами на регіональному рівні;
- створення механізму внутрішньої координації в органах управління програмою, розробка структур координації для проектів, що входять у програму.

Наша держава зробила європейський вибір й заявила всьому світу про повернення до кола європейських народів. Згідно з умовами вступу до ЄС, визначеними на Копенгагенському саміті Європейської Ради у червні 1993 р., Україні належить адаптувати законодавство до права ЄС, яке не зводиться лише до законодавства ЄС, а включає спільні принципи, цінності та правову культуру. Намагаючись прискорити процес входження до європейських структур, ми фактично зобов'язались в надзвичайно стислі терміни здійснити докорінну перебудову національного законодавства [1, с. 61].

Дослідимо детальніше аспекти програмного правового регулювання в рамках ЄС. І. Резець вказує на декілька класифікацій програм ЄС та розподіляє їх на:

- програми європейської допомоги для зовнішніх дій ЄС (EuropeAid programmes); саме до цих актів вона відносить програми співробітництва для країн-кандидатів (programmes of the pre-accession assistance);
- програми Співдружності, створені для публічної та приватної допомоги розвитку країн; ці програми, як правило, відкриті лише для членів ЄС, але іноді вони розповсюджуються на країни — сусіди ЄС, та, як виняток, на балканські та деякі інші країни (зокрема, на Україну);
- структурні фонди та ініціативи Співдружності [7, р. 5].

Кожна із зазначених категорій програм має власні загальні правила розроблення, фінансування та контролю. До кожної із зазначених груп відноситься багато спеціальних програм, як правило, прив'язаних до окремого регіону або до певних завдань ЄС. Кожна з цих програм має додаткові спеціальні правила укладання та виконання; вони доступні на веб-сайтах ЄС або на об'єднаних порталах (наприклад, для програм EuropeAid).

За іншою класифікацією програми ЄС можна розподілити на:

— децентралізовані програми, які здебільшого містять низку запропонованих проектів, ухвалених в окремому порядку, з різним характером фінансування у різних країнах реалізації;

— централізовані програми, що ухвалюються Європейською комісією.

Програми європейської допомоги (EuropeAid programmes) слід розподіляти на групи залежно від географії застосування:

— технічна допомога країнам Близького Сходу та Середземномор'я (MEDA);

— технічна допомога балканським країнам (CARDS);

— технічна допомога країнам Азії та Латинської Америки (ALA);

— технічна допомога країнам Співдружності Незалежних Держав та Монголії (TACIS) — саме ця програма діє в Україні.

Крім того, нова стратегія розвитку ЄС на 2007–2013 рр. передбачає створення таких напрямів програм європейської допомоги:

— програми розвитку співпраці та економічного співробітництва (DCECI), що будуть діяти для найбідніших країн, із наявними конфліктами або загрозою їх виникнення;

— інструменти європейського сусідства та партнерства (ENPI);

— інструменти підготовки до вступу в ЄС (IPA) [7, р. 6–7].

Такі програми можуть бути відкритими або з обмеженим доступом. У другому випадку країна має подати попередню заявку та очікувати запрошення на участь. Вони також поділяються на «локальні» (оприлюднюються лише в країні-учасниці та на сайті EuropeAid) та «міжнародні» (офіційно публікуються в офіційному віснику Європейської комісії та на сайті EuropeAid).

До програм Співдружності належать заходи (І. Резець називає їх тематичними інструментами), як правило, пов'язані з окремими тематикою або напрямом діяльності підрозділу Європейської Комісії (зокрема, Генеральним директором з досліджень, інформаційного суспільства, навчання та тренінгу тощо). Україна бере участь у кількох розширених програмах Співдружності — TEMPUS (програма у сфері структурної реформи вищої освіти) [8], Erasmus Mundus (програма співробітництва у сфері вищої освіти) [6], Сьомій рамковій програмі (FP7, спрямованій на підвищення конкурентоспроможності товарів компаній ЄС на глобальному ринку) [9].

До загальних характеристик програм ЄС сучасні дослідники відносять наступні:

- наявність для кожної країни «національного координатора» програми;
- дія принципу спільного фінансування; у випадках повного фінансування програми ЄС Європейська комісія має право самостійно використовувати досягнуті результати;
- як правило, до складу менеджерів програми залучаються представники різних країн (у програмах Співдружності одна сторона є координатором програми, а інші — партнерами);
- англійська мова є мовою програм та робочою мовою їх менеджменту;
- фонди для субвиконавців програм є обмеженими, а іноді відсутні;
- термін здійснення проектів становить 1-3 роки;
- використовується так зване «збалансоване партнерство»;
- прозорість індивідуальної участі та внесків у досягнення результату;
- здійснення проектного менеджменту координатором як запорука успішності програми [7, р. 6–7].

Для України нині основними за значенням є такі програми європейської допомоги, як згадані вище ENPI. Слід зазначити, що Комісія ЄС оголосила про започаткування нових Програм сусідства для підтримки розвитку транскордонної співпраці між ЄС і країнами, що межують з ним, згідно з попереднім Посланням Комісії від 11 березня 2003 р. «Ширша Європа — сусідські країни», схваленим Радою ЄС. У майбутньому Програми сусідства мають діяти на всій території нових членів ЄС та країн, що межують з ними. У 2007 р. Програми сусідства набули самостійного статусу і окремого бюджету.

Комісія ЄС визначила такі загальні пріоритети для Програм сусідства:

- сприяння соціально-економічному розвитку в прикордонних регіонах;
- впровадження спільних дій, спрямованих на вирішення спільних викликів щодо охорони довкілля і здоров'я та боротьби з організованою злочинністю;
- підтримка ефективності та безпеки кордонів;
- сприяння організації та проведенню місцевих культурно-освітніх заходів.

Основними проблемами з українського боку щодо подальшої реалізації Програм сусідства З. Бройде називає відсутність фінансування для їх розробки і подальшого вироблення конкретних проектних пропозицій, а також неузгодженість механізмів одночасного співфінансування транскордонних проектів за рахунок коштів програм ЄС, національних і регіональних бюджетних асигнувань та позабюджетних джерел [2, с. 6].

Слід зазначити, що програмне регулювання міждержавних відносин у рамках ЄС виходить, на нашу думку, за межі європейського права та може розглядатися з використанням міжнародно-правової методології та концепції програмного правового регулювання. У цьому контексті надзвичайно цікавою є, зокрема, діяльність Європейської космічної агенції, утво-

реної державами, що входять до ЄС, шляхом схвалення резолюції Європейської космічної конференції від 20 грудня 1972 р. та укладання спеціальної Конвенції від 30 травня 1975 р. Метою цієї угоди було: «інтегрувати європейські національні космічні програми в європейську національну космічну програму». Відповідна співпраця європейських держав мала здійснюватися шляхом:

- розробки та здійснення діяльності та програм в космічній сфері;
- координації європейської космічної програми і національних космічних програм і поступової якомога глибшої інтеграції останніх в європейську космічну програму.

Агентство має отримувати від держав-членів інформацію про проекти, що відносяться до нових космічних програм, сприяти консультаціям між державами-членами, здійснювати інші необхідні оцінки й формулювати відповідні правила для прийняття їх державами-членами. Мета та процедури інтернаціоналізації програм були встановлені в додатку IV до Конвенції 1975 р. [3].

Двосторонні міжурядові програми, укладені Україною з державами-членами ЄС, також містять у собі як згадки про програми ЄС, так і механізми реалізації відповідних актів у двосторонніх відносинах. Так, у Програмі культурного, наукового і технічного співробітництва між Урядом України та Урядом Французької Республіки на 1997–1998–1999 рр., схваленій 30 січня 1997 р., вказувалося, що «сторони шукатимуть ефективне поєднання двостороннього співробітництва з багатосторонніми програмами, зокрема з програмами ЄС» [4]. У Програмі спільних дій на 2004–2006 рр. між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів від 19 квітня 2004 р. відзначалися європейський вибір України та «її зусилля наблизити своє законодавство та правову практику до норм та стандартів ЄС»; при цьому згідно ст. 2.1 цієї програми до предмету політичного діалогу були віднесені й відносини України з ЄС. У п. 2.4.2 та 2.4.3 цієї Програми йшлося, зокрема, про двосторонню співпрацю з підтримки проектів у контексті Загальноєвропейської стратегії у сфері біології та ландшафтного різноманіття (PEBLDS) та співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища через програму ЄС MATRA [5].

Вважаємо, що нині програму ЄС слід визначати як правовий програмний акт, що ухвалюється в рамках ЄС або з країнами — партнерами ЄС, та передбачає реалізацію низки проектів та заходів, що фінансуються із залученням коштів ЄС. Водночас, програмою є й організаційні наднаціональні структури, які виникають внаслідок укладання відповідних правових актів. Роль програм ЄС у процесах євроінтеграції України визначається формою та методами їх імплементації у національне законодавство й міждержавні програмні акти, у поточні організаційно-управлінські рішення, через реалізацію в Україні проектів ЄС. Аспекти співвідношення програм ЄС, національного законодавства та національних програм Ук-

раїни у сфері євроінтеграції, питання визначення місця програм ЄС у системах джерел європейського та міжнародного права очікують на окремі наукові дослідження.

1. *Бабін Б. В., Кроленко В. О.* Основи програмно-управлінської діяльності в Україні: Курс лекцій. — Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. — 136 с.
2. *Бройде З.* Опрацювання Програм сусідства для розвитку транскордонної співпраці триває / Європейська програма // Інформаційний бюлетень Міжнародного фонду «Відродження». — 2004. — № 2. — вересень. — С. 4–7.
3. *Конвенція* о создании Европейского космического агентства от 30 мая 1975 г. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
4. *Програма* культурного, наукового і технічного співробітництва між Урядом України та Урядом Французької Республіки на 1997–1998–1999 рр. від 30 січня 1997 р. [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
5. *Програма* спільних дій на 2004–2006 рр. між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Нідерландів від 19 квітня 2004 р. // Офіційний вісник України. — 2004. — № 20. — Ст. 1408.
6. *Erasmus Mundus Programme* [Електронний ресурс] // Сайт Європейського Союзу. Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/programmes/mundus/index_en.html
7. *Rezec I.* EU Programmes in Ukraine / Project: Ukraine SME Support to Priority Regions [EICC UA326 EuropeAid/121495/C/SV/UA]. — К., 2007. — 19 р.
8. *TEMPUS Programme* [Електронний ресурс] // Сайт Європейського Союзу. Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/programmes/tempus/index_en.html
9. *7th Framework Programme* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://cordis.europa.eu/fp7/home_en.html

Макаруха Зоряна Мар'янівна,

кандидат юридичних наук,

докторант Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Юрисдикція, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах транснаціонального характеру в рамках Європейського Союзу

Макаруха З. М. Юрисдикція, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах транснаціонального характеру в рамках Європейського Союзу

У статті проаналізовано положення нормативно-правових актів ЄС щодо визначення юрисдикції, а також взаємного визнання та виконання судових рішень у цивільних справах транснаціонального характеру в рамках ЄС, які здійснюють уніфікацію цивільно-процесуальних норм держав-членів Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз; юрисдикція; взаємне визнання рішень.

Традиційно здійснення правосуддя — внутрішня функція держави, одна з форм реалізації її суверенітету. Європейські інтеграційні процеси, а саме проголошення однієї з пріоритетних цілей ЄС — створення простору